

IV. Література XX ст.

Період	Течія	Представники
Кінець XIX - початок XX ст., XX ст.	модернізм	
	Течії: неоромантизм (новоромантизм)	О. Кобилянська (психологічна проза), Леся Українка, А. Тесленко, Марко Черемшина, Олександр Олесь, М. Вороний та ін.
	♦ символізм	Б. Лепкий, О. Слісаренко, Т. Осьмачка (рання поезія), М. Євшан, М. Сріблянський, Г. Чупринка, П. Тичина, М. Вороний та ін. _
	• імпресіонізм	М. Коцюбинський, Г. Журба, Г. Михайличенко, Г. Косинка, Є. Плужник, М. Черемшина, О. Кобилянська (частково), М. Хвильовий та ін.
	• експресіонізм	В. Стефаник, О. Турянський (повість «Поза межами болю»), М. Куліш («97»), проза М. Хвильового, Ю. Липи, Т. Осьмачки та ін.
	• неореалізм	В. Винниченко, В. Підмогильний, Б. Антоненко-Давидович, Григорій Тютюнник та ін.
	• неокласицизм	«П'ятірне гроно» неокласиків: М. Зеров, М. Драй-Хмара, П. Филипович, Освальд Бургардт (Юрій Клен), М. Рильський. Поети «празької школи» та ін.
	• футуризм	М. Семенко, Я. Савченко, В. Поліщук та ін.

Модерністські течії в українській літературі

Неоромантизм (від грецьк. «новий», фр. «романтичний») - стильова течія модернізму, що виникла в українській літературі на початку XX ст., названа Лесею Українкою «новоромантизмом». Генетично пов'язана з романтизмом.

Характерні риси:

- прагнення розірвати ідеал з дійсністю;
- уславлення індивідуальної й суспільної свободи;
- піднесення постаті визначного героя, його порив у майбутнє;
- відкинувши раціоналізм, неоромантики, на перше місце поставили чуттєву сферу людини, емоційно-інтуїтивне пізнання;
- у центрі - яскрава неповторна особистість, а не маса;
- герої неоромантиків переймаються тугою за високою досконалістю у всьому характеризуються внутрішнім аристократизмом, бажанням жити за критеріями ідеалу, а не буднів;
- зовнішні події (також і соціальні) відступають на задній план;
- неоромантики часто вдаються до умовних, фантастичних образів, ситуацій, сюжетів;
- відмова від типізації, натомість застосування символізму.

СИМВОЛІЗМ (від фр. «умовний знак», «прикмета», «ознака») - стильова тенденція модернізму, що виникла у Франції в 70-х роках XIX ст., в українській літературі поширилася на початку XX ст. Головним художнім засобом є символ як спосіб вираження незбагненої суті явищ життя та індивідуальних уявлень митця (символ - поза межами чуттєвого сприймання, дає право тлумачити його по-своєму).

Характерні риси:

- протест проти консервативної і регламентованої суспільної моралі;
- естетизм (захоплення витонченою поетичною формою і недооцінка змісту);
- культ екзотичних і заборонених тем;
- хвороблива увага до позасвідомого;
- спроби вирватися за рамки повсякденного, прив'язаного до матеріальності буття, зазірнути до «світу в собі».

Український символізм міцно переплетений з неоромантизмом, практично неможливо визначити, який з двох стилів домінує у тому чи іншому творі.

Імпресіонізм (від фр. «враження») - стильова тенденція модернізму, заснована на принципі безпосередньої фіксації вражень, спостережень, співпереживань.

Характерні риси:

- зображується не сам предмет, а враження від нього («Бачити, відчувати, виражати - в цьому все мистецтво»);

- орієнтир на почуття, а не на розум;
- відмова від ідеалізації: ставлячи перед собою завдання зафіксувати реальні моменти, імпресіоністи найчастіше заперечували поняття ідеалізації й ідеалу, адже ідеал відсутній у конкретній реальності;
 - часопростір ущільнюється і подрібнюється, предметом мистецької зацікавленості стає не послідовна зміна подій і явищ (фабула), не соціальний, логічно впорядкований історичний відрізок або період життя героя, а уривчасті фрагменти, відбиті у свідомості персонажа;
- герой імпресіоністичного твору цікавий не так своєю активністю, спрямованою на перетворення зовнішнього світу, як саме «пасивною» здатністю сприймати, реагувати на зовнішні збудники, бути носієм, навіть колекціонером вражень;
- найпоширеніший жанр імпресіонізму - новела.

Український імпресіонізм мав лірико-романтичне забарвлення, що зближувало його (а нерідко й змішувало зовсім) з неоромантизмом та символізмом.

Експресіонізм (від фр. «вираження») - стильова тенденція модернізму, що характеризується передачею загостреного суб'єктивного світобачення митця напругою його переживань та емоцій, бурхливою реакцією на антигуманні суспільні явища.

Характерні риси:

- зацікавленість глибинними психічними процесами;
- заперечення як позитивізму, так і раціоналізму;
- оновлення формально-стилістичних засобів, художньої образності та виразності, часом непокінчених між собою, як наприклад глибокий ліризм і всеохоплюючий пафос;
- суб'єктивізм і зацікавленість громадянською темою.

Неореалізм (від грецьк. «новий», «речовий») - стильова тенденція модернізму, що характеризується (порівняно із класицизмом) глибоким психологізмом і ліризмом, філософським осмисленням життя, поєднанням з документальною достовірністю зображення.

Характерні риси:

- поглиблений психологізм у творах;
- заглиблення у внутрішній світ персонажа для самодостатнього осмислення його як людини, пізнання її ірраціональної сутності незалежно від суспільного оточення;
- внутрішні психологічні чи зовнішні соціальні суперечності у творах цього стилю виступають (переважно на підтекстовому рівні) як вияви понадчасового, метафізичного конфлікту добра і зла, світла і темряви;
- зазвичай автори не пропонують читачам простих, однозначних вирішень психологічних колізій, намагаються зрозуміти і об'єктивно подати позицію кожної зі сторін досліджуваного конфлікту.

Неокласицизм (від грецьк. «новий», «зразковий») - стильова тенденція модернізму, що характеризується поверненням до вічних законів мистецтва, орієнтиром на кращі здобутки античності, інтелектуалізм, використанням зразків античної культури і культури епохи Відродження, естетизмом, аристократизмом духу, гармонією між розумом і почуттями, несприйняттям радянської дійсності (комуністичної ідеології - всього, що призвело до падіння рівня духовності).

Характерні риси:

- використання античних тем і сюжетів, міфологічних образів і мотивів;
- принцип неокласиків: «На теми, що нові, античний вірш складаймо»;
- проголошення гасел «чистого» мистецтва та культу позбавленої суспільного змісту художньої форми;
- оспівування земних насолод;
- прагнення наслідувати мистецтво минулих епох;
- надання переваги історико-культурній та морально-психологічній проблематиці;
- характерні жанри: сонет, олександрина, терцина, октава, рондо тощо.

• **Футуризм** (від англ. «майбутній») - формалістичний напрям у літературі, що виник як різновид італійського авангардизму. Принципи: «Ліквідація мистецтва є наше мистецтво»; «Набутки розуму, а не душі та серця», заперечення реалізму, відкидання класичної спадщини, руйнування традицій і прийомів старого мистецтва створенням нового стилю. Мають місце ознаки тоталітаризму (у цьому - антимодернізм).

Характерні риси:

- заперечення традиційної культури (особливо її моральних і художніх цінностей);
- прагнення до новацій, бунтівливості, порушення традицій;
- культивування урбанізму (естетика машинної індустрії і великого міста);
- переплетіння документального матеріалу з фантастикою;
- у поезії — руйнування загальноприйнятих норм мови, використання «слів на свободі».